

rék. Mintha Gogol vagy Szaltikov-Scsedrin szolidabb, túlkapásaikban a mi modern viszonyainkhoz idomult kisvárosi figurái elevenednének meg újra Fenákel tolla nyomán. Szinte minden alakja magán viseli az erőteljes szatirikus-ironikus ábrázolásmód jegyeit. A könyv riportere azért faggatja U. M. életének szemtanúit, hogy minél több dokumentumot gyűjtsön össze a festő pályájának rekonstruálásához, de jellemző módon, válaszaikban több lényeges dolgot árulnak el magukról, mint arról, akiről beszélnek. Uhrin Béla „ált. isk. ig-h.”, a főhős bátyja, aki siet kijelenteni a riportertnek: „Kérem, én a művészethez nem értek, de a rendelkezéseket ismerem”. csak annyit tud mondani öccséről, mint emberről, hogy amolyan „művészféle”, „különös”, „kalandos természetű” volt, aki ráadásul a „virtuskodást nagyon szerette”. Ezek a teljes meg nem értésről tanúskodó szavak szinte karikírozottan ismétlődnek meg a sógornő, „Béla néni” ajkán. Az olyan elítélő kijelentések viszont, amelyek „anarchistának”, „kóklernek”, „csudabogárnak” nevezik, s amelyek éppen az „illetékesek” — a gyáva, szakmájához nem értő főszerkesztő és a demagóg művelődésügyi osztályvezető — szájából hangzanak el. már határozottan ellenszenvessé teszik a nyilatkozókat és fokozzák szimpátiánkat a főhős iránt. Az első két-három interjú után az olvasó előtt leglényegesebb vonásaiban tisztán áll Uhrin Mátyás alakja s annak a művésznek a prototípusa, amelyet megtestesít. Amit még megtudhatunk róla, az már csak részletkérdés; személyes sorsának alakulása lényegében már nem túl érdekes számunkra. Amivel mindvégig leköti figyelmünket az író, az a kisvárosi atmoszférájának remekbe sikerült érzékeltetése, és az olyan fikatív, de mégis dokumentumhitelességű — éppen ezért tipikus — kisvárosi káderek rajza, mint Eke Jánosé, aki, mint a művelődésügyi osztály vezetője, „egyszemélyben gazdája többek között a képzőművészetnek is”, vagy Kováts Eleméré — téessel — akit a helytelen káderpolitika, no meg a rokonai kapcsolatok ültettek az N-i Napló főszerkesztői székébe.

A könyv az L. G. által „készített” riportokon kívül még más dokumentumokat is tartalmaz: Uhrin fikatív levelezését, újságcikkeket és egyéb töredékes feljegyzéseket, amelyek azonban már alig gazdagítják a róla kialakított képet s inkább csak a mellékszereplők eddig is ismert jellemvonásait ismétlik meg, gyengítvén ezzel a regény szerkezeti egységét.

Fenákel könyve nem konfliktusokat dokumentál, hanem azok okait és következményeit próbálja feltárni és rögzíteni, mint önmagukban is társadalmilag tipikus jelenségeket. Ily módon értékes összefoglalása ez a mű az író azon kísérleteinek, melyekkel mindennapi életünk visszásságait, kóros elváltozásait igyekszik orvosolni. Törekvése talán előbb célba jutna egy mélyebben, sokrétűbben motivált, szervezesebb kompozícióban, amelynek határait a mű szerkezete szabja meg, s amelynek végére már nem illeszthetők önkényesen az írói rutinmunka olyan elhullajtott forgácsai, mint amelyekkel a *Dokumentumok U. M.-ről* nem befejeződik, pusztán: véget ér. (*Szépirodalmi*, 1975.)

BARANYAI ZSOLT

Beke György: Szilágysági hepehupa

Sokan írtak már Beke Györgyről. Sokfélét; azt is többféleképpen. A szerzteágazó vélemények, az eltérő tónusú értékelések azonban, ha másban nem is, egy dologban rendszerint találkoznak s egybecsengenek: ma ő az egyik legjobb magyar riporter.

Nemegyszer megírták már róla azt is, hogy lassanként kötetekre rúgó riporterkönyveiben Beke a romániai valóás hű krónikása, aki páratlan energiával kíséri

figyelemmel a hazájában zajló folyamatokat, s vizsgálja azokban szűkebb környezetének, a magyar nemzetiségnek életfeltételeit a nagyobb, a Romániában együtt élő népek közösségének tágabb összefüggésében. S teszi mindezt érzékeny tollal, abban a reményben, hogy fáradozásai kettős célt szolgálnak: a jelen valóságából kibányászott életanyag — az olvasó történelmi, néprajzi, irodalmi stb. ismereteinek fényében, s ha ez hiányozna: élményvilága derengésénél — önmagáról szóló tartós ismeretté, önismeretté kristályosodik — lévén ez Beke György szerint is minden ismeret alapja —, mindez pedig az együttlakó, együtt dolgozó népeknek nyújt, szavakban ki sem fejezhető segítséget egymás jobb megismeréséhez, amely az együttélésnek nemcsak megkönnyítője, elengedhetetlen feltétele is.

Ez a nemes szándék vezérelte Beke Györgyöt, amikor múlt századi nagy elődje, Orbán Balázs nyomdokain szűkebb pátriáját, a Székelyföldet bebarangolta, majd amikor átkelt a havasokon, hogy a történelem viharai által Moldvába, Bukovinába sodort elei maradványait felkeresse. A csángók sorsa — akikhez családi szálak is fűzik — egyébként is szívügye, riportjaiban, könyveiben vissza-visszatér a Szeret mellékére, Hétfaluba, Gyimesbe vagy éppen Vajdahunyadra, hogy változó világunkkal együtt változó életükről tudósítson.

Bolyongásai közepette persze Beke más erdélyi tájak fiaival is összeakad, Küüllő mentiekkel, mezőségekkel éppúgy, mint szilágyságiakkal, akikkel oly sok helyen, annyiszor és olyan nagy számban találkozott, hogy az látszott célszerűnek, ha szülőföldjükön keresi fel őket.

Így került Beke György e történelmi tájra, mely — bár a források gyakran említik — hosszú évszázadokon át földrajzi fogalomnál alig volt egyéb, minthogy területén a hajdani Szatmár, Kraszna és Közép-Szolnok megyék osztoztak. E két utóbbiból, valamint az egykori Kolozs és Doboka megye néhány községéből alakult meg, éppen száz esztendővel ezelőtt a mai megye jogelődje, Szilágyság vármegye.

Találékos címet aligha választhatott volna legújabb könyvének Beke György: egyetlen szókapcsolatba sűrítvén művének tárgyát, annak jellegét, egyszersmind megidézve e tájék legnagyobb szülőttének szellemét. Mert Szilágyság nevének hallatán, ha egyéb nem is nagyon, Ady Endre feltétlenül eszébe jut az embernek. Érmindszent ugyan régtől fogva Szatmár megye része, ám a zilahi évek kitörölhetetlenül bevésték a költő forrongó lelkébe, ősei pedig a Szilágyság szívéből, Diósadról származtak el.

E dimbes-dombos tájon, melyet szilfaerdők borítottak egykoron, kanyarog a Szilágyság vize. Partján, ahol időnként ma is felüti a fejét a szamártövis, apró, eldugott falvak sorakoznak. Ez a Tövishát, a terület legarchaikusabb része, ahol az emberek beszéde ódon ízeket, ruházatuk ősi motívumokat s csodaszép színeket őrzött meg. De itt a legnagyobb a hírhejt szilágysági sár is, a szegénység és elmaradottság szimbóluma, melynek felszámolására most fogott össze a megye apraja-nagyja. Mindezt az iparosítással vélik elérhetőnek, s ezt a folyamatot kíséri nyomon Beke György. A Tövisháton kívül ellátogat a Kraszna mentére, bekukkant a Báthoriak ősi fészkebe, Szilágysomlyóra, elzarándokol a Wesselényiek hajdani rezidenciájába. Zsibóra s többször is felkeresi a megyeszékhelyet, Zilahot.

Szokásához híven szót vált mindenkivel: kárásztelki földművesekkel, sarmasági bányászokkal, zilahi szövönőkkel éppúgy, mint a megye vezetőivel. Megszólaltat székely útkaparót, román helytörténészt és magyar egyetemi tanárt, s akárhova vetődik is, mindenütt szerét ejti, hogy az iskolába és a könyvesboltba benézzen.

Tapasztalatainak papírra rögzített laza füzére ez az izgalmas könyv, mely Szilágysági István Zilahon s környékén játszódó, klasszikus szépségű regénye (Kő hull apadó kútba) után rövid időn belül immár a második híradás e sokat szenvedett, de többre hivatott tájról. (Dácia, 1976.)

BORSI-KÁLMÁN BÉLA